

ЗНАЧАЈ ЛЕКОВИТИХ САМОНИКЛИХ ВОЋНИХ ВРСТА НА ПОДРУЧЈУ СРБИЈЕ

Др Татјана Ћирковић-Митровић
Институт за шумарство, Београд

17. септембар 2022. године
Врање

Презентација је реализована у оквиру пројекта:
„Утврђивање потенцијала и начина одрживог коришћења самониклих воћних врста са аспекта диверзификације економске делатности становништва руралних подручја“, који финансира Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије, Управа за аграрна плаћања

Презентација је реализована у оквиру пројекта:

„Утврђивање потенцијала и начина одрживог коришћења самониклих воћних врста са аспекта диверзификације економске делатности становништва руралних подручја“,

који финансира Министарство пољопривреде,
шумарства и водопривреде Републике Србије,
Управа за аграрна плаћања

У природним шумским заједницама Републике Србије
идентификовано је

88 самониклих воћних врста,

од којих је 12 у значајном опадању бројности.

Многе од њих су од великог економског значаја због:

- *високе хранљиве вредности плодова,*
- *лековитих или медоносних својстава,*
- *могућности прераде у прехранбеној индустрији за различите компоте, џемове, безалкохолне и алкохолне напитке,*
- *коришћења у фармацеутској индустрији.*

Шумске воћкарице значајне су као родоначелници **сорти** и **хибрида** култивисаних воћака и као **подлоге за калемљење** високородних сорти.

Економски аспект улоге ових врста огледа се и у **квалитету** **дебла** и **коришћењу у дрвној индустрији.**

НЕКЕ ОД НАЈЗНАЧАЈНИЈИХ ЛЕКОВИТИХ ШУМСКИХ САМОНИКЛИХ ВОЋНИХ ВРСТА У СРБИЈИ СУ:

- *Malus sylvestris* (L.) Miller – **ДИВЉА ЈАБУКА**
- *Pyrus pyraster* L. – **ДИВЉА КРУШКА**
- *Prunus avium* L. – **ТРЕШЊА, ДИВЉА ТРЕШЊА**
- *Corylus avellana* L. – **ЛЕШНИК, ЛЕСКА**
- *Corylus colurna* L. – **ДИВОЛЕСКА, МЕЧЈА ЛЕСКА**
- *Juglans regia* L. – **ОРАХ**
- *Cornus mas* L. – **ДРЕН, ДРЕНКА**
- *Sorbus aucuparia* L. – **ЈАРЕБИКА**
- *Sorbus domestica* L. – **ОСКОРУША**
- *Sorbus aria* (L.) Crantz – **МУКИЊА**
- *Sorbus torminalis* (L.) Crantz – **БРЕКИЊА**
- *Crataegus oxyacantha* L. – **ЦРВЕНИ ГЛОГ**
- *Crataegus monogyna* Jacq. – **БЕЛИ ГЛОГ**
- *Rosa canina* L. – **ШИПУРАК, ДИВЉА РУЖА**

Malus sylvestris (L.) Miller – ДИВЉА ЈАБУКА

Дивља јабука је претеча многих сорти домаће јабуке.

У дивљим јабукама има доста **фосфора, јабучне киселине, шећера, целулозе и малих количина витамина С, В, В2 и каротина, пектина.**

Укус дивљих јабука кисео је и опор. Због знатне количине присутних пектина (око 3%) дивља јабука се користи за желатинизирање производа од другог воћа. Прерађује се у воћни сок, вино, ракију или се од њих кува сируп, а истругане и осушене могу се користити као воћни чај.

Плод служи за **регулисање пробаве, против хроничног затвора,** поготово у педијатрији; у току летњих месеци даје се против крвавих пролива код деце. Користи се **против повраћања и штцања, реуме и бубрежног камена, против кашља и болова у грудима, против склерозе, против главобоље и болова у стомаку.** Пијење јабукове шире **чисти крв** и тиме умањује свако унутрашње и спољашње запаљење, а **смањује и количину холестерола.**

Плодови се сакупљају у августу и септембру.

<https://www.sciencephoto.com/media/24933/view/crab-apple-tree-malus-sylvestris>

https://en.wiktionary.org/wiki/Malus_sylvestris#/media/File:Abild.JPG

Pyrus pyraeaster L. – ДИВЉА КРУШКА

Садржи **беланчевине, шећер, скроб, пектин, танин, силицијумску и фосфорну киселину (идеална храна за мозак), сорбитол, гликозид, витамин С, слуз, баластне материје** и др.

Ова врста се цени и као медоносна биљка. Често се користи и за справљање воћних ракија.

Од дивље крушке лековити су плод, листови и кора.

Регулише **инсулин**, ниво шећера у крви. Превентивно може деловати на **срце и крвне судове**. Снижава **ниво штетног холестерола** и погодна је **абсорпцију жучне киселине**. Дивља крушка као лек има велику улогу у лечењу **простате, бешике и бубрега**. Листови дивље крушке садрже материје које имају улогу у **дезинфекцији мокраћних органа**. Ови листови су важни јер **растварају камен и песак у бубрегу и у бешици**. Дивља крушка **јача зубе** јер садржи сорбитол.

https://www.botanickafotogalerie.cz/fotogalerie.php?lng=en&latName=Pyrus%2520pyraeaster&czName=hru%25C5%25A1e%25C5%2588%2520polni%25C4%258Dka&title=Pyrus%2520pyraeaster%2520%7C%2520hru%25C5%25A1e%25C5%2588%2520polni%25C4%258Dka&showPhoto_variant=photo_description&show_sp_descr=true&spec_syntax=species&sortby=lat
© Vladimír Nejeschleba

https://www.botanickafotogalerie.cz/fotogalerie.php?lng=en&latName=Pyrus%2520pyraeaster&czName=hru%25C5%25A1e%25C5%2588%2520polni%25C4%258Dka&title=Pyrus%2520pyraeaster%2520%7C%2520hru%25C5%25A1e%25C5%2588%2520polni%25C4%258Dka&showPhoto_variant=photo_description&show_sp_descr=true&spec_syntax=species&sortby=lat

© Petr Koutecký

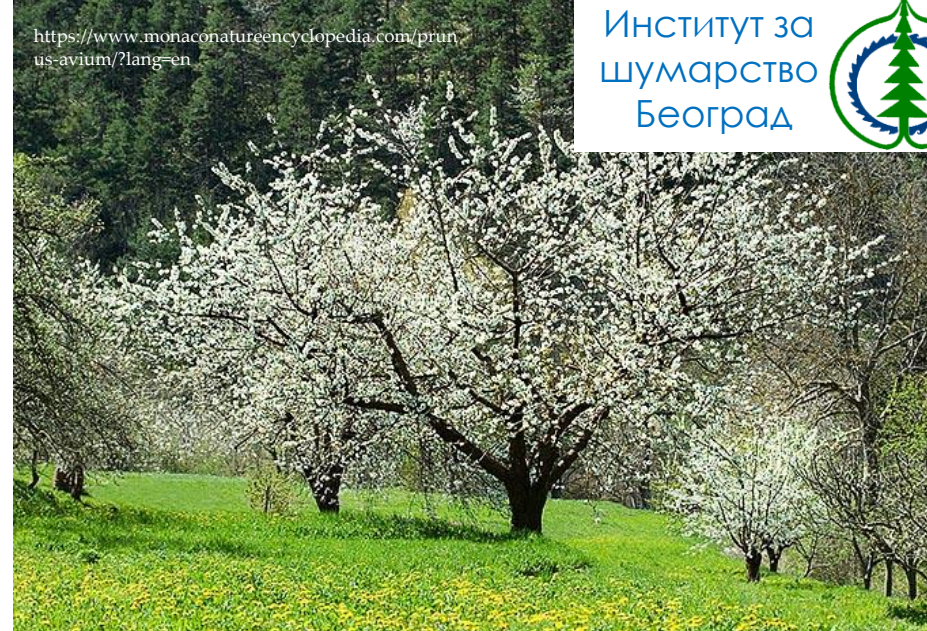
Prunus avium L. – ТРЕШЊА, ДИВЉА ТРЕШЊА

Садржи: плод – шећер, воду, пектин, витамин В и С, јабучну, винску и лимунску киселину, петељка – танин, горке материје, органске киселине, шећер, витамин С, каротин, минералне соли, јабучну и лимунску киселину, холин и гуму. У семенкама дивље трешње има **гликозида амигдалина**.

Користе се плод и петељка. Из дивљих трешања може се правити мармелада, компот или сируп. Плодови се прерађују у вино или у ракију која се користи као народни лек **за болести желуца**.

Природни је **диуретик** и **антидијароик**. Од дивљих трешања припрема се специјална водица (*Aqua Cerasorum nigrorum*), која се даје као средство за **стишавање болова, грчева, кашља** итд. Чај од петељки **ублажава запаљење, повећава и убрзава лучење мокраће, а то је добро за јетру, стомак и бубреге**. Користи се **против камена у бубрегу и за мршављење**.

Сакупљају се од маја до августа.

***Corylus avellana* L. – ЛЕШНИК, ЛЕСКА**

***Corylus colurna* L. – ДИВОЛЕСКА, МЕЧЈА ЛЕСКА**

Садрже **танине, флавоноиде, масно уље**

Користи се кора, лист, плод. Лист и кора су адстрингенци и вазоконстриктори (**стежу крвене судове**). Лист и кора користе споља у виду облога **за лечење упале вена, крварења хемороида**, а у виду чаја **против дијареје, против великог одлива у менструацији, против хипертрофије простате**. Плодови лешници се дају са медом **код реуматизма, малокрвности и као средство за јачање**.

Мечја леска је заштићена врста према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива

<https://www.nordgen.org/en/plant-portraits/common-hazel-corylus-avellana-1/>

<https://observation.org/species/116743/>

Juglans regia L. – ОРАХ

Садржи танини, **нафтохинонски деривати, флавоноиди, витамин С, етарско уље.**

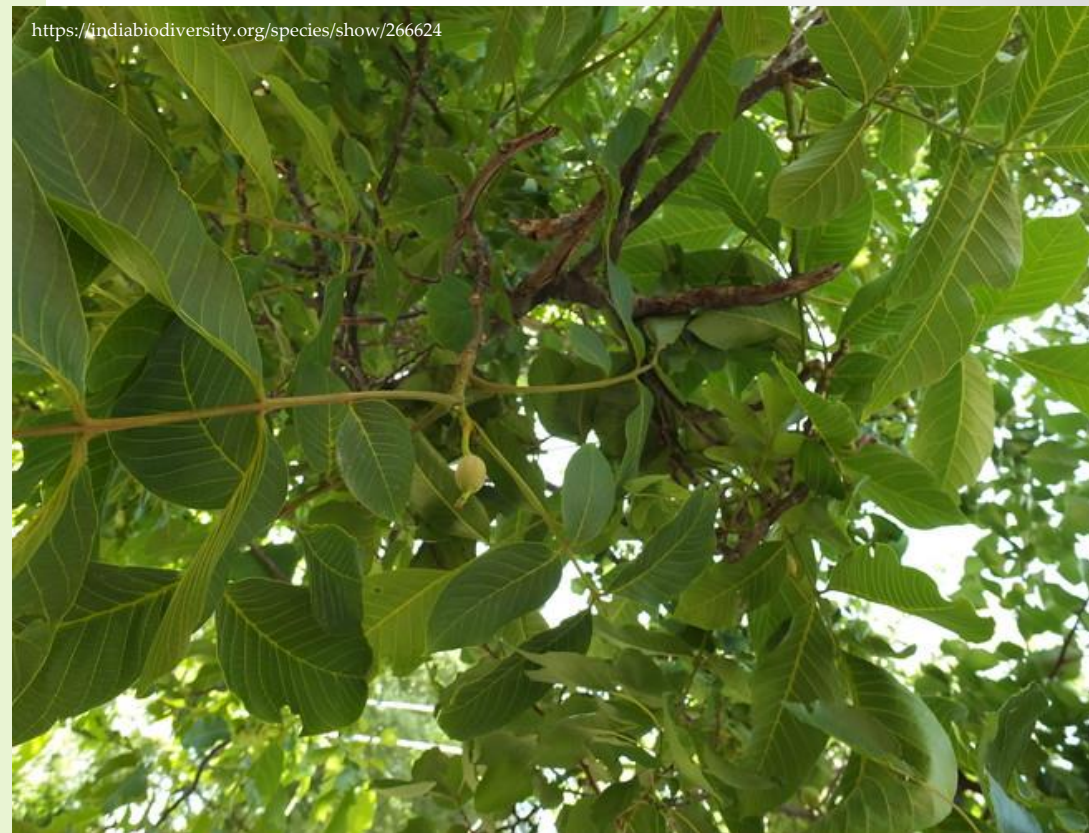
Плодови за лековите сврхе се беру док су недозрели, у истим месецима кад и лишће (у јуну, јулу и августу).

Природни је **адстрингенс, антисептик и антихелминтик, антидијароик.**

Користи се углавном споља за купке, испирања и облоге **код разних кожних обољења (акне, екцеми, скрофуле, чиреви, загађене ране), а изнутра се примењује код поремећаја венске циркулације ногу, против дијареје, за чишћење крви и за разне гастроинтестиналне сметње.**

Орахово лишће и зелена спољна љуска су средства која **оснажују, скупљају и изазивају знојење.** Свеже лишће **растерује инсекте.**

Према новијим истраживањима антрахинонски дериват **југлон** има **антифунгално и антитуморно деловање.**

Cornus mas L. – ДРЕН, ДРЕНКА

Садржи танине, пектине, органске киселине.

Користи се кора, лист и плод. Кора и плод су **адстрингенси и антидијароици**, а лист **холагог и диуретик**.

Кора се користи као средство **против грознице код маларије и против поремећаја црева с дијарејом**, а чај од лишћа за **измокравање и код болести јетре**. Зрели плодови дрењине су врло пријатан лек против **дијареје и других обољења органа за варење**.

Користе се у исхрани, за припремање чаја, сока, компота, слатка, пекмеца, вина и ракије.

Дрен је заштићена врста према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива

<https://www.fast-growing-trees.com/products/cornelian-cherry>

<https://botanyphoto.botanicalgarden.ubc.ca/2014/04/cornus-mas/>

***Sorbus aucuparia* L. – ЈАРЕБИКА, СМРДЉИКОВИНА**

***Sorbus domestica* L. – ОСКОРУША**

***Sorbus aria* (L.) Crantz – МУКИЊА**

***Sorbus torminalis* (L.) Crantz – БРЕКИЊА**

Садрже **танине, витамине, органске киселине.**

Плодови су јестиви, али у свежем стању имају нагорак, опор и кисео укус, а изгуби горчину и постане слађи након мраза.

Могу се употребити за израду мармелада и сокова у прехранбеној индустрији или за печење ракије.

Осушен плод **ЈАРЕБИКЕ** се користи као **витаминско средство, против срчаних болести, недовољне киселости стомачног сока, као благ лаксанс и против хемороида, против камена у бубрегу.**

Сличног хемијског састава и примене су и плодови **МУКИЊЕ, ОСКОРУШЕ** и **БРЕКИЊЕ**. Користе се најчешће **против дијареје, срдобоље, одлива крви.**

ОСКОРУША

ЈАРЕБИКА

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/%28Sorbus_aucuparia_L.%29_Vogelbeere_in_Sanok%2C_2014.7.JPG

МУКИЊА

[https://identify.plantnet.org/hr/the-plant-list/species/Sorbus%20aria%20\(L.\)%20Crantz/data](https://identify.plantnet.org/hr/the-plant-list/species/Sorbus%20aria%20(L.)%20Crantz/data)

БРЕКИЊА

<https://www.wildflowersprovence.fr/plant/sorbus-torminalis/>

***Crataegus oxyacantha* L. – ЦРВЕНИ ГЛОГ**

***Crataegus monogyna* Jacq. – БЕЛИ ГЛОГ, ГЛОГИНКЕ**

Плодови садрже каротин и биофлавоноиде, доста шећера, пектина, винске и лимунске киселине, танин, витамин С, масти, етарско уље, каротен, аденин, гуанин, беланчевине и др. Цвет и лист садрже сапонозид, аденин, флавоноски и антоцијански хетерозид, холин, изомиламин, алкиламин, ацетилхолин, танин, ароматске аминокиселине.

Природни је спазмолитик, геријатрик.

Користи се лист, цвет и плод – глогиње. У медицини глогов лист и цвет се користи као лек за јачање рада срца, умирење, атеросклерозе и повишеног крвног притиска, против гушобоље, а бобице као лек против.

Плодови имају суво и брашњаво месо, киселог и опорог укуса које после првих мразева постаје укусније. Због високог садржаја С витамина са додатком шећера прерађују се у укусна.

Црвени и бели глог су заштићене врсте према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива

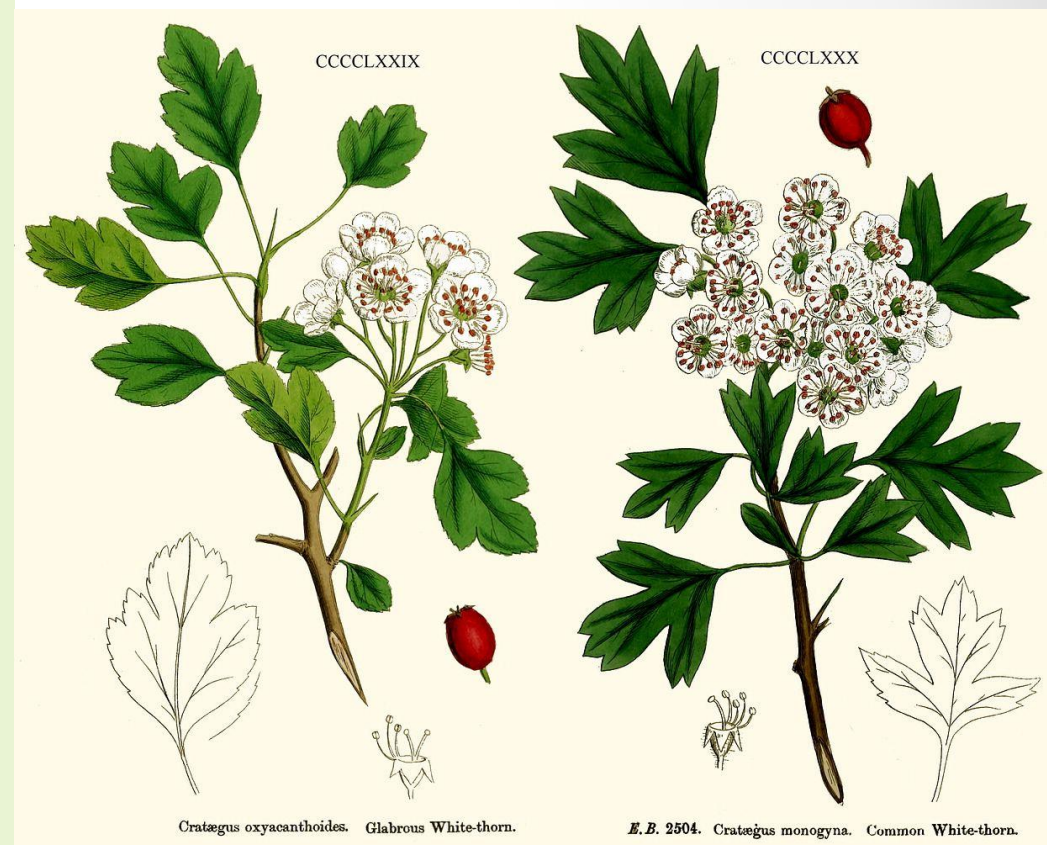

<https://www.monacanatureencyclopedia.com/print-us-avium/2lang=en>

<https://www.gardenia.net/guide/native-plant-alternatives-to-crataegus-monogyna>

<https://steemit.com/nature/@monskor/wonder-plant-007-hawthorn-crataegus-oxyacantha-hope-for-heart-health>

Rosa canina L. – ШИПУРАК, ДИВЉА РУЖА

Користи се зрео плод (шипак, који садржи **витамине, пектине, танине, гликозиде, органске киселине.**

Употребљава се као народни лек **против зубобоље, дизентерије, болести бубрега, срдобоље и падавице.** Такође је **антискорбутик, тоник, благи адстрингенс (нарочито против летњих дечјих дијареја), благи диуретик.** Користи се **за измокравање, против камена у бубрегу, против гихта, реуме и ишијаса.** Чекиње које се налазе у шипку измешане са медом користе се против паразита (глиста). Сирупи прерађени од цветова дивљих и самониклих ружа користе се као народни лек **за плућне болести.**

Користи се за прављење пекмеза и мешаних мармелада, као и за витаминске концентрате. Млади листови могу да се користе за припремање витаминских чајева, сами или помешани са другим биљкама. Латице се такође могу употребљавати за јело.

Шипурак је заштићена врста према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива

Данас се дозволе за сакупљање и стављање у промет дивљих врста биљака, гљива и животиња издају на основу **Уредбе о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне** (Службени гласник РС, бр. 31/05, 45/05, 22/07, 38/08, 9/09, 69/11 и 95/2018).

Сакупљање заштићених врста ради коришћења и стављања у промет може се вршити под условима и на начин прописан овом уредбом и у количини која је одобрена.

Дозволе издаје **Министарство за заштиту животне средине**, на основу мишљења Завода за заштиту природе Србије.

Завод за заштиту природе Србије утврђује контигенте (максималне количине за сваку врсту које би се у датој години могле сакупити из природе) на основу мониторинга стања у природи и издаје дозволе за сакупљање предузећима која се баве откупом.

Предузећа подnose захтеве за дозволе на основу јавних годишњих конкурса објављених у дневним листовима.

Сакупљање је дозвољено само са **подручја државног земљишта** и шума, док се сакупљање са **приватног земљишта и шума** може вршити само на основу одобрења власника.

Са **подручја заштићених природних добара** сакупљање је дозвољено само ако је предвиђено посебним актом о режимима заштите тог подручја и уз сагласност управљача заштићеног подручја.

Уредбом је одређена и висина надокнаде (таксе) од 10% од процењене цене за сваку врсту, коју држави плаћа правно лице или предузетник, организатор сакупљања и промета.

Полазећи од укупног привредног значаја
које има у Србији,
**сакупљање и стављање у промет
самониклих шумских воћних врста,
могућности и услови за плантажно гајење,
као и прерада и финализација производа,**
неопходна је већа подршка државе
мерама економске политике и подстицаја,
које би омогућиле оптимализацију ове
делатности у наредном периоду.

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!